

Віталій Бербец,
Вадим Чаплуцький

ЧИННИКИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Культура будь-якої поведінки формується під дією зовнішніх і внутрішніх, спонукальних та обмежувальних чинників. Формування культури поведінки у довіллі здійснюється під впливом зовнішніх, середовищних чинників: характеру природного, технологічного урбанізованого оточення; особливостей соціальної структури суспільства, рівня розвитку демократії, специфікою влади та управління; суспільної моралі; культурних традицій природокористування та історично сформованих стереотипів використання природних ресурсів. Зазначимо, що основні підходи до формування екологічної грамотності та її сутності визначено у працях О. Гуренкої, В. Дедлевич, С. Жданової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко та ін.

Інформованість школярів про екологічні проблеми надто мало корелює з практичними діями на їх вирішенням. Екологічна діяльність, до якої епізодично залучаються школярі (підготовування птахів, прибирання сміття, виготовлення плакатів, участь у фестивалях, агітбригадах, конкурсах, тижнях екології і біології), не охоплює усього загалу школярів і має досить вузьке інтелектуальне, практичне або художньо-естетичне спрямування, потребує спеціального забезпечення з боку дорослих (вчителів, фахівців). Внаслідок цього екологічні проблеми сприймаються школярами радше як наукові поняття, аніж як особистісно значущі життєві ситуації.

Саме тому, метою нашої публікації є визначення та характеристика чинників та принципів формування екологічної грамотності учнів 5–9 класів на уроках технологій.

Чимало школярів у виборі дій і вчинків стосовно природи керуються переважно емоційними імпульсами, прагматичними інтересами, мотивами самоствердження чи наслідування, а не гуманістичними, пізнавальними чи природоохоронними цілями. З віком зменшується кількість школярів, для яких шанобливе ставлення, любов до природи чи естетичні мотиви виступають спонуками до природоохоронної поведінки.

Навпаки, з віком зростає кількість тих, хто відзначає, що не впевнений у тому, що може щось змінити. З класу в клас учні все менше замислюються над екологічними наслідками своєї поведінки.

До внутрішніх спонукальних чинників культури екологічної поведінки відносяться ті, що стосуються потреби спілкування з природою,

інтересу до неї, зростання потреб і їх задоволення, певна пасіонарність особистості, її внутрішні спонуки до освоєння довкілля.

Однак без обмежувальних чинників такий стиль освоєння довкілля призводить до надмірного і неконтрольованого споживання і виснаження ресурсів, деградації екосистем. Тому саме усвідомлення обмежень, як обов'язкових імперативів діяльності і поведінки, виступає умовою культурності екологічної поведінки.

Внутрішніми обмежувальними чинниками культури екологічної поведінки виступатимуть: необхідність збереження здатності екосистем до відновлення; права інших громадян на збережене і чисте довкілля; права наступних поколінь на ресурси; відповідальність за стан навколишнього середовища [1, с. 16–17].

Зовнішніми – дотримання норм природоохоронного законодавства та інших адміністративних нормативів, суспільна оцінка дій та вчинків.

Тож ці чинники базуються як на внутрішніх, особистісних обмеженнях, так і на суспільно-правових регуляторах. Однак рівень культури екологічної поведінки виявляється, насамперед, у самообмеженні потреб, екологічності виборів, врахуванні наслідків дій і вчинків як для довкілля, так і для соціального оточення.

Усвідомлення чинників детермінації поведінки у довкіллі окремих особистостей і груп, за твердженням В. Дедлевич, сприяє формуванню іншої світоглядно-культурно-діяльничої системи – «екософії» (екологічної мудрості), заснованої на визнанні цінності всього живого. Таке визнання передбачає трансформацію мислення діяльності, формування відчуття причетності до екологічних проблем і його реалізацію у повсякденних виборах екологічних аспектів щоденної поведінки [2, с. 50].

Технології формування культури екологічної поведінки спрямовані на розвиток не стільки екологічних знань і умінь, скільки на відповідну орієнтацію свідомості та цінностей особистості. Згідно особистісно орієнтованої парадигми у технологіях екологічного виховання має бути реалізовано механізм формування цінностей особистості. Тому найпершим є акмеологічний принцип. Відповідно до нього вихователь орієнтує виховний процес на найвищі морально-духовні досягнення й потенційні можливості вихованця; створює умови для досягнення життєвого успіху особистості; розвитку її індивідуальних здібностей. Дотримання цього принципу забезпечить технології, спрямовані на внутрішню роботу над собою, подолання суперечностей у взаємодії з природою. Це технології орієнтовані на самооцінку, самопізнання та прийняття вольових рішень.

Принцип життєвої смислотворчої самодіяльності передбачає становлення особистості як творця і проектувальника свого життя, який вміє приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно жити й активно діяти у динамічних життєвих умовах, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні

зміни. Технології самовиховання, що відповідають цьому принципу, передбачають формування вольових якостей, актуалізацію екологічно доцільної поведінки у власній діяльності школяра. Такі технології спрямують особистість школяра на самовдосконалення.

У формуванні культури екологічної поведінки учнів основної школи важливе значення мають принципи: поліпотребнісної, полімотивованої детермінації поведінки, активності суб'єкта у цілеутворенні (цілепокладанні), емоціогенності процесу, діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості, розвитку (підтримки) суб'єктивації природи.

Принцип забезпечення поліпотребнісної, полімотивованої детермінації поведінки ґрунтується на залежності: чим більше чинників (мотивів) спонукають поведінку людини, тим більше зусиль вона схильна докладати. Отже, зміст і технології формування культури екологічної поведінки мають сприяти розширенню кола еко-логічних потреб, спектру мотивів збереження довкілля.

Принцип конструювання сприятливих ситуативних чинників, домірність змісту і технологій можливостям школярів ґрунтується на залежності поведінки від ситуативних чинників, які можуть не лише підсилювати мотивацію, але й спричинювати негативний вплив.

Принцип активності суб'єкта у цілеутворенні (цілепокладанні) ґрунтується на взаємозалежності мотивів поведінки і цілей, які ставить особистість: мотиви впливають на вибір мети, яка сама є потужним стимулом поведінки. Принцип реалізується через технології залучення школярів до формулювання загальної мети, визначення етапності її досягнення, конкретизації етапних цілей тощо.

Принцип емоціогенності процесу формування культури екологічної поведінки ґрунтується на взаємозв'язку мотиваційного і емоційного процесів.

Принцип забезпечення діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості ґрунтується на розумінні поведінки не лише як зовнішнього прояву внутрішнього світу людини, але й як засобу формування її переконань. Принцип передбачає якомога ширше залучення школярів до посильної участі у вирішенні екологічних проблем, створення умов для здійснення екологічно значущих вчинків.

Принцип розвитку (підтримки) суб'єктивації природи пов'язаний із віковими закономірностями розвитку ставлення до природи. За свідченням екопсихологічних досліджень, у ранньому підлітковому віці (10–11 років) сягає максимуму сприйняття природних об'єктів як своєрідних суб'єктів. Кожен другий учень цього віку включає природні об'єкти до списку своїх «значущих інших». Причому ступінь близькості з ними може бути вищою, ніж з рештою «значущих інших» – батьками, близькими родичами, друзями. Загалом для молодших підлітків характерним є суб'єктно-непрагматичне ставлення до природи. Молодші підлітки переважно

обирають практичну діяльність, спрямовану на природу [3, с. 65–67].

Таким чином, враховуючи означені чинники та принципи формування екологічної грамотності технології формування культури екологічної поведінки мають максимально спиратися на суб'єктні та суб'єктно-етичні установки взаємодії з природою, коригуючи об'єктно-прагматичні ставлення особистості.

Список використаних джерел

1. Воронюк М. Екологічне виховання учнів засобами “глибинної екології”. *Біологія і хімія в школі*. 2009. № 6. С. 15–18.
2. Дедлевич В. М. Інтеграція знань про природу. *Рідна школа*. 1995. № 5. С. 49–51.
3. Фурман А. В. Педагогічне керівництво пошуковою пізнавальною активністю школярів. К.: Освіта, 2016. 112 с.

Дмитро Білан

ВЧЕННЯ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ ПРО ДЕРЖАВУ

Актуальність теми полягає в необхідності отримання нових даних про історію поняття держави, а також постановкою нових проблем з цього питання з метою привертання уваги громадськості на фоні подій сучасності.

Основна тема даної роботи – розглянути проблему тлумачення таких понять, влада, суспільство та держава, на прикладі праці Нікколо Макіавеллі «Державець».

Протягом багатьох століть більшість мислителів та вчених намагалися дати визначення таким поняттям, як: влада, суспільство, держава. Так, у Стародавній Греції Аристотель і Платон проповідували демократичні думки і вважали демократію найкращою з форм правління. Однак, у всі часи найгіршим явищем вважався некерований натовп, який був найлютішим ворогом держави [4]. Навіть анархія не може проіснувати довгий період без лідера, якоїсь влади.

Одним з перших, хто розглянув проблему цього явища, став Нікколо Макіавеллі. Його праці надзвичайно глибоко і ретельно розглядалися дослідниками та сучасниками, але за п'ять століть зовсім не втратили актуальності.

Сам Нікколо Макіавеллі був італійським політичним діячем, який жив у період з 1469 по 1527 р. Макіавеллі детально вивчав різні форми соціально-політичних організацій, намагався розкрити їх суттєві риси. Його політична філософія носить науковий і, водночас, емпіричний характер, а ґрунтується вона на його власному діловому досвіді.

Свої приклади у творах він черпає із діяльності великих законодавців